

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ**

КУРУЧ Анна Володимирівна

УДК 378.22 – 057.36 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лунячек Вадим Едуардович,
Українська інженерно-педагогічна академія,
завідувач кафедри креативної педагогіки і
інтелектуальної власності, м. Харків.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Федоренко Олена Іванівна,
Харківський національний університет внутрішніх
справ, завідувач кафедри педагогіки та психології,
м. Харків;

кандидат педагогічних наук
Демент Максим Олександрович,
Національний університет цивільного захисту України,
старший викладач кафедри організації та технічного
забезпечення аварійно-рятувальних робіт, м. Харків.

Захист відбудеться 29 березня 2019 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.108.01 в Українській інженерно-педагогічній академії за адресою: вул. Університетська, 16, зала засідань, м. Харків, 61003.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української інженерно-педагогічної академії за адресою: вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003.

Автореферат розісланий 28 лютого 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Ковальська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Розвиток людства у ХХІ ст. характеризується низкою сталих тенденцій, однією з яких є формування моделі багатопольярного світу, що актуалізувало конкурентну боротьбу між США, Росією та країнами ЄС за лідерство у політичній, економічній і військовій сферах. Це призвело до низки регіональних конфліктів, загострення проблеми міжнародного тероризму тощо. На планеті погіршилась військово-політична ситуація, яка спонукала розбудову збройних сил усіх провідних країн світу й сформувала соціальний запит на поліпшення якості освітніх послуг у сфері вищої військової освіти.

На прикладі агресії Росії щодо України стало очевидним зниження ролі міжнародних інституцій, таких як ОБСЄ та ООН в політичному урегулюванні існуючих проблемних питань. В умовах гібридної війни агресором активно застосовуються маніпулятивні технології, які дискредитують Україну, що актуалізувало необхідність формування у населення політичної компетентності. Особливо це важливо для військовослужбовців як активних суб'єктів військово-політичного процесу, адже кваліфіковано аналізувати джерела інформації, виявляти маніпулятивні технології, формувати політичний світогляд підлеглих є необхідною потребою часу. Разом із тим, слід констатувати той факт, що проблематика, пов'язана із формуванням політичної компетентності, розглядається сьогодні обмеженою кількістю авторів, зокрема, С. Гузенковим, Н. Лепською, Ю. Радковцем, та ін. Це особливо помітно на фоні активізації в Україні наукових пошуків щодо подальшого удосконалення вищої військової освіти, зокрема, професійної підготовки майбутніх офіцерів, що знайшло своє відображення в роботах В. Бондаренка, В. Гори, А. Кравченка, С. Решетника, О. Москаленка, А.Савицької та ін.

На становлення вищої військової освіти в Україні вплинуло також введення в дію останнім часом низки нормативно-правових актів, таких як Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.); «Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років»; Національної рамки кваліфікацій України (2011 р.). З їх урахуванням були підготовлені також важливі відомчі документи, зокрема директива командувача НГУ від 29.09.2014 р. №15 «Про організацію роботи з особовим складом у Національній гвардії України; наказ Міністерства оборони України № 317 від 15.05.2013р. «Про вдосконалення змісту підготовки військових фахівців для Збройних сил України за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр»; наказ командувача Національної гвардії України «Про наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України» (2015р.) тощо.

Подальший розвиток вищої військової освіти сьогодні відбувається на засадах компетентнісної парадигми згідно з існуючими світовими тенденціями. Загальні питання компетентнісного підходу відображені як у працях вітчизняних дослідників (Н. Бібік, О.Коваленко, О. Пометун, О. Локшина, В. Луначек, І. Гавриш, Л. Рибалко, О. Гура, Л. Куліненко, І. Марченко), так і зарубіжних

(Р. Бояцис, Дж. Винтертон, С. Вудраф, Л. Спенсер, Р. Бом, С. Браун, П. Спероу, А. Митрани, Б. Смит, Дж. Андерсон, Р. Глейзер, Дж. Равен, К. Роджерс, С. Торп, Р. Уайт, Х. Шредер, Е. Шорт, Д. Дюбуа, Ж.Тардіф, О. Бородіна, А. Вербицький, М. Гітман, І. Зимня, А. Хуторський). Реалізація компетентнісного підходу у вищій військовій освіті є сферою наукової уваги Л. Аврамченко, О. Антонової, В. Азатьяна, О. Барабанщикова, В. Бачевського, А. Борисовського, Н. Бондаренко, В. Герасимчука, Е. Денисенко, Л. Долманюка, Н. Замотаєва, Д. Іщенко, І. Куліда, Ю. Лісніченко, В. Набієва, Л. Олійник, П. Онищука, Г. П'янковського, О. Савченко, Д. Торопчина, А. Протасова, А.Чернявського, О. Торічного, В. Петрука, П. Корчемного, Є. Литвиновського, Ч. Чистовської.

Проблема поліпшення інтегральної компетентності майбутніх офіцерів в контексті розвитку військово-політичної ситуації в Україні та світі спонукала дослідників до розгляду процесів формування як загальних, так і спеціальних компетентностей випускників ВВНЗ. Зокрема, це загальні питання становлення професійної компетентності військовослужбовців (О. Богданюк, І.Блощинський, М.Демент, І. Кравченко, О. Марченко, О.Федоренко, С. Яворський); проблеми розвитку військової психології та педагогіки (І. Біжан, В. Давидов, М. Нещадим, В. Ортинський, Я. Подоляк); формування педагогічної компетентності (А. Колах, О.Міршук), морально-політичної компетентності (А.Аронов), виховної компетентності (А. Галімов, В. Мірошніченко, О. Ставицький), фізичної компетентності (М. Зубалій, Я. Зорій), військово-прикладної компетентності (Л.Чернишова, Л. Олійник), соціальної компетентності (Г. Хлипавка), управлінської компетентності (М. Голова, Д. Торопчин), технічної компетентності (І. Андрущенко, Д. Якимець) тощо.

Разом із тим, вітчизняні наукові джерела комплексно не відображають процедуру формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у процесі їх навчання в ВВНЗ. Окремі аспекти цієї проблеми досліджували А. Столярова, Н. Мась, Г. Васянович; у загальному контексті О. Кревська, Ю. Калиновський, А. Краснякова та ін. Сьогодні проблематика формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ частково представлена роботами В. Резнікова, В. Ващенко.

Актуальність і доцільність теми дослідження посилюється необхідністю подолання **суперечностей** між:

– вимогами нормативних документів Збройних Сил України та Національної гвардії України до військової освіти та недостатньо реалізованим потенціалом професійної підготовки в умовах ВВНЗ щодо формування спеціальних компетентностей у майбутніх офіцерів;

– вимогою часу щодо необхідності формування політичної компетентності у майбутніх офіцерів та недостатньою розробленістю теоретичних та технологічних засад цього процесу;

– потребою в розробці науково-обґрунтованих процедур вимірювання результатів сформованості спеціальних компетентностей у майбутніх офіцерів під час навчання в ВВНЗ як складових їхньої інтегральної компетентності та їх недостатньою технологічною забезпеченістю.

Виявлені суперечності, недостатній рівень теоретичної дослідженості й практичної розробленості проблематики, що розглядається, зумовили вибір теми дисертаційної роботи – «Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано згідно з темами науково-дослідної роботи Національної академії Національної гвардії України «Педагогічні умови формування професійної компетентності курсантів-психологів у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі» (№ 0112U00447), «Стратегічні комунікації Національної гвардії України» (№0117U007336), кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії «Розвиток правової компетентності майбутніх фахівців у післядипломній освіті» (№ 0117U003945). Тему дисертації затверджено науково-технічною радою УПА (протокол № 2 від 14.09.2016 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 3 від 29.05.2018 р.).

Мета дослідження полягає у підвищенні рівня політичної компетентності майбутніх офіцерів шляхом теоретичного обґрунтування, розроблення й експериментальної перевірки технології її формування у вищих військових навчальних закладах.

Відповідно до мети було сформульовано **завдання дослідження**:

1. Визначити сутність і структуру політичної компетентності майбутнього офіцера.

2. Проаналізувати стан розробленості проблеми формування політичної компетентності у майбутніх офіцерів у ВВНЗ в теорії та практиці. Здійснити теоретичне узагальнення основних підходів до її розв'язання на нормативно-законодавчому, теоретичному та емпіричному рівнях.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити компетентнісну модель та технологію формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ в процесі професійної підготовки.

4. Теоретично обґрунтувати та розробити факторно-критеріальну модель оцінювання рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Предмет дослідження – технологія формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Основою дослідження є **гіпотеза** про те, що рівень політичної компетентності майбутніх офіцерів підвищиться за умови розроблення і впровадження практико-орієнтованої технології у процес їх професійної підготовки у ВВНЗ, з урахуванням сучасних вимог і військово-політичної ситуації.

Теоретичну та методологічну базу дослідження становлять загальні положення системного підходу для розгляду процесів у окремих підсистемах соціально-педагогічної системи професійної підготовки у ВВНЗ (В. Афанасьєв, І. Блауберг, Ю. Вінтюк, Л. Дибкова, К. Івашенко, А. Комишан, Т. Кочубей, Л. Савченко, Ю. Шабанова, Є. Юдін); синергетичний підхід як підґрунтя самоорганізації систем (М. Заброцький, Н. Петрова, І. Пригожин, А. Рідкодубська, М. Садовий, О. Трифонова, Г. Хакен, О. Халабузар); компетентнісний підхід як основа формування політичної компетентності (Л. Гуцан, І. Зимня, В. Лаврук, В. Луговий, І. Малицька, І. Олійник, А. Хуторський); діяльнісний підхід як основа організації навчального процесу під час реалізації технології формування політичної компетентності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн); особистісно-орієнтований підхід для урахування індивідуальних особливостей учасників навчального процесу у ВНЗ (П. Дракер, О. Горбатюк, О. Дубасенюк, Н. Кузьменко, О. Тур); андрагогічний підхід з метою ефективного використання вікових особливостей курсантів (І. Герасимова, М. Войцеховський, О. Орлова, Т. Сорочан, І. Трубавіна, С. Яшник); наукові дослідження специфіки формування політичної компетентності (О. Кревська, Ю. Калиновський, Н. Лепська) тощо.

На різних етапах наукового дослідження для вирішення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: методи історико-генетичного та системного аналізу філософської, психолого-педагогічної, політичної, науково-методичної літератури для теоретичного узагальнення основних підходів до розв'язання проблеми формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ; метод моделювання як основа для розроблення та реалізації в навчальному процесі відповідної технології; метод кваліметрії для створення факторно-критеріальної моделі оцінювання рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ; системно-узагальнювальний метод для узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи;

– *емпіричні*: педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження, діагностичні методи (анкетування, тестування, експертне оцінювання, бесіди, фокус-групи), обсерваційні методи (контент-аналіз, самооцінювання) для виявлення рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах;

– *математичні та статистичні*: методи математичної статистики для кількісного і якісного аналізу одержаних емпіричних даних, доведення вірогідності результатів експериментальної роботи (критерій Пірсона).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше:

– теоретично обґрунтовано та розроблено компетентнісну модель, яка є основою технології формування політичної компетентності майбутнього офіцера;

– теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ, яка дозволяє сформувати їх політичну свідомість, стійкість до ворожих

інформаційних викликів, спроможність формувати політичну культуру підлеглих, що підвищує якість професійної підготовки цих фахівців;

– теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено факторно-критеріальну модель, яка дозволяє визначити рівень сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів та її складових;

уточнено:

– суть та структуру поняття «політична компетентність майбутніх офіцерів» як сукупності знань, умінь та професійно-важливих якостей, що забезпечують здатність майбутнього офіцера розуміти соціальні процеси в політичній сфері, активно реагувати на них у межах діючого законодавства, бути здатним формувати адекватне бачення політичних подій у підлеглих, що безпосередньо впливає на поліпшення обороноздатності України;

– змістовне наповнення процесу формування структурних компонентів політичної компетентності майбутніх офіцерів за рахунок введення спеціальних навчальних модулів і їх наскрізного розміщення у складі дисциплін гуманітарного спрямування, що дозволило підвищити якість формування політичної компетентності майбутніх офіцерів;

– критерії та показники, які дозволили підвищити повноту вимірювання рівня сформованості політичної компетентності майбутнього офіцера;

набули подальшого розвитку:

– форми і методи формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ з урахуванням змісту й особливостей їх професійної діяльності шляхом використання авторських тестів, компетентнісних задач та проблемних політичних ситуацій;

– застосування процедур педагогічної кваліметрії для використання їх у вищій військовій освіті для вимірювання рівня сформованості загальних і спеціальних компетентностей військовослужбовців.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ у процесі навчання таких дисциплін, як «Політологія», «Соціологія», «Конфліктологія», «Історія України», «Філософія», «Військова педагогіка та психологія», «Правознавство», «Психологія екстремальної діяльності», «Управління соціальними процесами у військових колективах», факультативу «Світовий політичний процес», під час проведення гуртка військово-навчального товариства курсантів і студентів (ВНТКС) та у процесі підвищення кваліфікації викладачів кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету НАНГУ.

Матеріали дослідження впроваджено в навчальний процес Національної академії Національної гвардії України (акт впровадження № 180 від 12.11.2018 р.), Національного університету цивільного захисту України (акт впровадження № 98 від 12.11.2018 р.), Військової академії (акт впровадження № 112 від 12.11.2018 р.).

Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути використані викладачами ВВНЗ, а також інших закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за гуманітарним профілем навчання.

Особистий внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві (відповідно до списку наукових праць): [3] – розроблення змістовного наповнення компетентнісної моделі випускника бакалавратури Національної академії Національної гвардії України; [12] – теоретичні узагальнення щодо історико-соціальних аспектів формування політичної компетентності курсантів у ВВНЗ.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у виступах на засіданнях кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності, кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії, кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України.

Основні результати дослідження доповідалися на таких *міжнародних і Всеукраїнських* науково-комунікативних заходах: II міжнародній науково-практичній конференції «Соціальні трансформації у кризовий період» (м. Краматорськ, 2017р.), Proceedings of XVII conference «Modern scientific research» (Morrisville, USA, 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем» (м. Одеса, 2018 р.), VIII і X науково-практичних конференціях Національної академії Національної гвардії України «Наукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України» (м. Харків, 2017–2018 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 13 публікаціях (з яких 11 одноосібних), із них 1– колективна монографія, 6 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні, 1 стаття – в інших виданнях, 4 публікації – у матеріалах наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (305 найменувань, із них 14 – іноземною мовою). Робота містить 41 таблицю, 3 рисунки, 17 додатків (на 54 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 292 сторінки, із них основного тексту – 190 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету і завдання, методи дослідження, наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, висвітлено публікації автора.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах»** на основі аналізу наукової літератури розглянуто теоретичні засади, визначено сутність і структуру політичної компетентності майбутніх офіцерів. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів в умовах ВВНЗ представлено як педагогічну проблему, що потребує вирішення на засадах компетентнісного підходу. Теоретично обґрунтовано та розроблено компетентнісну модель, яка є основою технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів та

інструментом досягнення поставлених у дослідженні цілей, що обумовлені модернізацією вищої військової освіти в Україні, згідно з загальними тенденціями розвитку вищої освіти в країні та світі, існуючою військово-політичною ситуацією, зобов'язаннями України як країни, стратегічною метою якої є вступ до блоку НАТО (див. рис.). У розділі розроблено також модель політичної компетентності майбутніх офіцерів як елемент навчального процесу на бакалаврському рівні, яка дозволяє системно представити процес наскрізного формування політичної компетентності за весь період професійної підготовки у ВВНЗ.

У розділі проаналізовано наукові джерела, що стосуються проблеми дослідження, зокрема, поліпшення вищої військової освіти детально розглянуто в роботах В. Ветрова, Ю.Даника, О.Діденка, А. Зельницького, В. Конаржевської, В.Марценківського, О. Матвієвського, М. Науменка, М. Нещадима, С. Полторака, Ю.Приходька, В. Радецького, А.Семенченка, В. Телелима, О.Тракалюка, О.Федоренко, Ю.Черних, О. Шаталової, В. Ягупова та ін. Разом із тим, виходячи зі світових тенденцій розвитку освіти зроблено висновок, що її модернізація можлива лише за умов запровадження компетентнісного підходу, основні засади якого відображені в роботах І. Беха, Л. Гуцан, І. Єрмакова, І. Зимньої, О.Коваленко, О.Лебедєва, О. Локшиної, В. Лугового, В.Луначека, О. Можасової, О. Овчарук, Л. Петровської, О.Пометун, Дж. Равена, І. Родніної, О. Савченко, В.Серікова, Л. Сохань, Л. Хоружої, А.Хуторського та ін. Проаналізовано також праці фахівців у галузі військової педагогіки, які стосуються запровадження компетентнісного підходу в навчальний процес ВВНЗ. Це роботи О. Богданюка, І.Блощинського (компетентність військових як інтегральне утворення); А. Конаха, О. Міршука (педагогічна компетентність); А. Галімова, В. Мірошниченка, О.Ставицького (виховна компетентність); М.Зубалія, Я. Зорія (фізична компетентність); Л.Чернишова, Л. Олійника (військово-прикладна компетентність); А. Аронова (морально-політична компетентність); Г. Хлипавки (соціальна компетентність); М. Бастрікова, Д. Торопчина (управлінська компетентність); І. Андрущенко, Д. Якимець (технічна компетентність) та ін.

У розділі підкреслено, що нормативно-правові документи останнього часу, включаючи Закони України «Про освіту» 05.09.2017 р. № 2145–VIII, «Про вищу освіту» 01.07.2014 р. № 1556–VII, Національну рамку кваліфікацій України та ін., відомчі нормативні документи, зокрема, наказ Міністерства оборони України № 317 від 15.05.2013р. «Про вдосконалення змісту підготовки військових фахівців для Збройних сил України за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр» та ін., що стосуються подальшого розвитку вищої військової освіти, також базуються на засадах компетентнісного підходу. У розділі проаналізовано погляди провідних науковців щодо визначення поняття «компетентність», її структури тощо. Крім того, для аналізу перспектив реформування військової освіти в Україні було розглянуто типовий базовий навчальний план, який є основним для країн партнерів НАТО і використовується в військових навчальних закладах країн-членів НАТО для підготовки командного складу. Документ було розроблено групою військових педагогів з 11 країн.

Рис. Компетентнісна модель формування політичної компетентності майбутніх офіцерів

У процесі проведення дослідження було проаналізовано також погляди на сутність політичної компетентності у роботах вітчизняних (А. Колодій, Ю.Калиновський С. Макеєв, О. Пасько) і зарубіжних авторів (Г. Алмонд, С. Верба, Р. Даль, Г. Кессінджер, Р. Лайн, І. Модель). У роботі показано, що політична компетентність є важливою похідною політичної культури; доведено, що сучасні дослідження політичної компетентності громадян базуються на теорії поліархії та громадянської компетентності Р. Даля. Разом із тим, зважаючи на специфіку предмета дослідження, у розділі значна увага приділена проблемі формування політичної компетентності у військовослужбовців, яку досліджували Б. Бородін, І. Ващенко, В. Резніков та ін., підкреслено, що наукові пошуки за цим напрямом є сьогодні обмеженими.

Виходячи з викладеного вище, було визначено поняття «*політична компетентність*» майбутнього офіцера як сукупність знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей, що забезпечують його здатність розуміти соціальні процеси в політичній сфері, активно реагувати на них у межах діючого законодавства, бути здатним формувати адекватне бачення політичних подій у підлеглих і, таким чином, безпосередньо впливати на поліпшення обороноздатності України.

У другому розділі «**Технологія формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах**» розроблено та розкрито – сутність відповідної технології, яка реалізується за такими етапами: підготовчим, мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-діяльнісним, контрольним-оцінним. Висвітлено також загальні засади технологічного підходу, які відображено в роботах В. Безпалька, М. Бершадського, Л. Буркової, М. Капустіна, М. Кларіна, О. Пехоти, Г. Селевка, С. Сисоєвої та ін.

Підготовчий етап передбачає створення підґрунтя для реалізації технології формування політичної компетентності в майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Під час реалізації цього етапу проводиться аналіз нормативно-правової бази навчального процесу у вищій школі з урахуванням специфіки вищої військової освіти; навчально-методичної документації ВВНЗ, організаційної та ресурсної складової навчального процесу. Важливим аспектом цього етапу є визначення підходів до кадрового забезпечення освітнього процесу у військових бакалаврів; визначаються ціннісні орієнтації та політична заангажованість майбутніх офіцерів; визначаються загальні концептуальні підходи щодо подальшої реалізації технології; відбувається розробка настанов для викладачів і курсантів ВВНЗ. Підготовчий етап передбачає також первинне діагностування стану сформованості політичної компетентності у майбутніх офіцерів з використанням спеціально розробленого інструментарію; визначення переліку навчальних модулів у складі гуманітарних дисциплін і профільних навчальних дисциплін, під час викладання яких передбачається формування політичної компетентності майбутніх офіцерів. Важливу роль для планування і реалізації цього етапу мало проведення пілотного дослідження серед курсантів першого курсу. Так, було з'ясовано, що тільки 67% майбутніх офіцерів

цікавляться політикою, при цьому більшість із них мали проблеми щодо розуміння політичної ситуації як такої. Геополітичні зміни у Європі за останні 30 років повністю або частково змогли висвітлити лише 42% опитаних, а політичні події в Україні цікавлять тільки 17% респондентів. Більшість із них мала проблеми з розумінням і інтерпретацією політичної ситуації, тобто показувала низький рівень своєї політичної компетентності на момент вступу в НАНГУ, що і було підтверджено наступними діагностичними вимірюваннями.

Мотиваційно-цільовий етап технології направлений на мотивацію курсантів ВВНЗ щодо формування у них політичної компетентності; формулювання ними цілей, орієнтованих на досягнення позитивних результатів навчання; розуміння ролі політичної компетентності в формуванні інтегральної компетентності військового бакалавра; запровадження інтерактивних форм і методів навчання як елементу мотивації у навчанні; створення системи стимулів, що мотивує курсантів на формування політичної компетентності тощо. Мотивація майбутніх офіцерів на професійний розвиток передбачає створення сприятливого інтелектуально-розвивального середовища в ВВНЗ.

Реалізація мотиваційно-цільового етапу технології передбачає якісні перетворення майбутнього офіцера. На основі отриманої інформації й проведеної на її основі рефлексії відбувається коригування особистісних мотивів курсантів щодо формування політичної компетентності. Результатом цього процесу є усвідомленість щодо необхідності формування цієї компетентності й прийняття її в якості мети з урахуванням певних ціннісних орієнтирів. При формуванні орієнтовного переліку цілей взято до уваги підходи, розроблені О. Міршуком для випускників магістратури НАНГУ щодо набуття окремих спеціальних компетентностей. За основу для формулювання результатів і цілей навчання використані напрацювання В.Ковальчука та інших авторів, зроблені в межах українсько-канадського проекту «Децентралізація управління професійним навчанням в Україні». При цьому за основу була взята точка зору В.Безпалька щодо діагностичного визначення мети.

Змістовий етап технології передбачає використання результатів аналізу навчальних планів і програм підготовки майбутніх офіцерів, проведеного на підготовчому етапі; формування змісту навчальних дисциплін або окремих модулів, направлених на наскрізне формування політичної компетентності курсантів ВВНЗ; структурування змісту за окремими навчальними одиницями; підготовку конкретних навчальних матеріалів; розробку факультативних курсів, що впливають на формування політичної компетентності курсантів ВВНЗ.

На цьому етапі відбувається складання змістовно-діяльнісного алгоритму формування політичної компетентності у майбутніх офіцерів, який передбачає прив'язку окремих навчальних дисциплін і навчальних модулів до певного семестру в процесі навчання. На цьому етапі вносяться зміни до навчально-тематичних планів дисциплін «Політологія», «Соціологія», здійснюється підготовка наскрізних модулів для дисциплін гуманітарного блоку, що сприятимуть формуванню політичної компетентності, факультативу «Світовий політичний процес».

Процесуально-діяльнісний етап передбачає розроблення алгоритму реалізації технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ; організацію процесу формування політичної компетентності згідно з поставленими цілями, підбір ефективних форм і методів їх досягнення; створення підходів для забезпечення індивідуалізації навчання курсантів; обґрунтування процедурної складової наскрізного підходу при формуванні політичної компетентності. На цьому етапі застосовуються як традиційні, так і інноваційні форми навчання, розроблюються специфічні види навчальних занять, що використовуються при формуванні політичної компетентності майбутніх офіцерів. Значна увага приділяється інтерактивним методам навчання, таким як аналіз політичних ситуацій, проектування політичних ситуацій, дискусії, круглі столи, ділові ігри тощо. Інтерактивне середовище створюється шляхом моделювання певних службових ситуацій і їх вирішення через використання доцільних форм навчання. Це суттєво впливає на вироблення особистих цінностей майбутнього офіцера, створення ситуації співробітництва, посилення ролі викладача як неформального лідера курсантського колективу. Інтерактивний навчальний процес сприяє свободі спілкування, розвиває критичне мислення, вчить приймати виважені управлінські рішення, що є надзвичайно актуальним у військовій сфері. Формування політичної компетентності передбачає аналіз політичної інформації і варіантів її подальшого використання. На цьому етапі пропонується проводити моделювання педагогічних ситуацій, що стимулюватиме курсантів на постійний контакт із викладачем для досягнення оптимальних результатів навчання.

Контрольно-оцінний етап направлений на проведення поточного і підсумкового оцінювання результатів запровадження технології з використанням стандартних та авторських принципів і процедур; підбір й створення інструментарію для проведення відповідних вимірювань, у тому числі кваліметричних інструментів щодо оцінювання рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів; розгляд контрольно-оцінного етапу технології як складової моніторингу навчального процесу у ВВНЗ; корекцію результатів запровадження технології; обґрунтування підходів щодо інтерпретації результатів вимірювання рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів.

Процедура вимірювання в представленому дослідженні відбувалася з урахуванням основних засад педагогічної кваліметрії, які ґрунтовно відображені в роботах Т.Борової, Г.Єльнікової, Г.Дмитренка, О.Касьянової, В.Луначека, З.Рябової та ін. На цьому етапі нами було розроблено факторно-критеріальну модель «Оцінки рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ», для чого була проведена декомпозиція політичної компетентності майбутнього офіцера, визначені відповідні фактори, критерії й показники. У роботі доведено, що створення кваліметричних інструментів для оцінювання рівня сформованості окремих компетентностей і їх автоматизація за допомогою стандартної програми Microsoft Excel дозволить суттєво поліпшити якість навчального процесу у ВВНЗ.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах»** наведено результати перевірки ефективності розробленої технології. Експериментальна робота здійснювалася з 2014 по 2018 рік на базі Національної академії Національної гвардії України. Окрема дослідницька робота проводилася на базі Національного університету цивільного захисту України, Військової академії (м. Одеса). У дослідженні брали участь курсанти бакалаврського рівня навчання зазначених ВВНЗ.

Педагогічний експеримент розглядався як провідний метод дослідження. Його використання дозволило отримати вірогідні факти, які підтвердили можливість удосконалення навчального процесу на бакалаврському рівні навчання у НАНГУ шляхом запровадження технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. У процесі роботи була перевірена гіпотеза дослідження, яка полягала в тому, що рівень політичної компетентності майбутніх офіцерів підвищиться за рахунок розроблення і впровадження відповідної технології у практику їх професійної підготовки у ВВНЗ, з урахуванням сучасних вимог і військово-політичної ситуації. Під час організації педагогічного експерименту ми спиралися на роботи таких науковців, як І. Гавриш, О. Жасан, В. Євдокимов, Д. Кемпбелл, В. Лозової, В. Міхеєва, П. Олійник та інших дослідників. Педагогічний експеримент проводився в природних умовах навчального процесу ВВНЗ і включав три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

На *констатувальному* етапі педагогічного експерименту було проведено діагностику вхідного рівня політичної компетентності у майбутніх офіцерів за визначеними факторами та критеріями. Це дозволило зрозуміти рівень її сформованості у курсантів, а також їх готовність до впровадження технології формування означеної компетентності. У процесі реалізації цього етапу було закріплено учасників експерименту за контрольними (50 осіб) та експериментальними (46 осіб) групами, обґрунтовано доцільність такого розподілення; визначено внутрішні та зовнішні чинники, що мають вплив на формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ; розглянуто інформаційне та організаційно-методичне забезпечення навчального процесу у НАНГУ; сформовано групу експертів для визначення вагомості окремих факторів і критеріїв у межах розробленої факторно-критеріальної моделі «Оцінки рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ». У результаті проведення вхідного вимірювання було з'ясовано, що відповідні показники знаходилися в інтервалі від 0,30 до 0,31, що додатково актуалізувало необхідність запровадження запропонованої в роботі технології.

Реалізація технології відбувалася на *формуальному* етапі педагогічного експерименту. Під час здійснення цього етапу проводилися науково-методичні заходи з викладачами та курсантами НАНГУ з метою їх ознайомлення з технологією проведення експерименту. Їм було представлено інструментарій педагогічного вимірювання, що передбачався для використання в процесі

реалізації технології, пояснено його взаємозв'язок зі змістовним наповненням певних навчальних модулів. У навчальний процес експериментальної групи було впроваджено оновлене авторське навчально-методичне забезпечення навчальних дисциплін «Політологія», «Соціологія»; відповідних наскрізних модулів у навчальних дисциплінах «Конфліктологія», «Історія України», «Філософія», «Військова педагогіка та психологія», «Правознавство», «Психологія екстремальної діяльності», «Управління соціальними процесами у військових колективах». Відбулися заняття факультативу «Світовий політичний процес», проведення занять гуртка ВНТКС. Значна увага була приділена роботі зі ЗМІ щодо аналізу інформації політичного характеру з позицій критичного мислення.

Для з'ясування ефективності розробленої технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ було реалізовано *контрольний* етап педагогічного експерименту, у процесі якого відбулося вимірювання вихідного рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів. Аналіз і узагальнення отриманих результатів наведено в таблиці.

Таблиця

Узагальнені результати вимірювання вихідного рівня сформованості політичної компетентності в майбутніх офіцерів у ВВНЗ

Фактори, що впливають на формування політичної компетентності		Період	Показники сформованості політичної компетентності	
			Контрольна група	Експериментальна група
F ₁	Здатність аналізувати політичну ситуацію в Україні та світі	До	0,03	0,03
		Після	0,05	0,08
		Приріст	0,02	0,05
F ₂	Спроможність формувати політичну культуру у підлеглих військовослужбовців	До	0,06	0,06
		Після	0,11	0,16
		Приріст	0,05	0,1
F ₃	Здатність до критичного аналізу інформаційних ресурсів політичної сфери	До	0,03	0,03
		Після	0,06	0,09
		Приріст	0,03	0,06
F ₄	Спроможність проводити елементарні соціологічні дослідження й використовувати їх результати для розуміння політичного клімату у підпорядкованому підрозділі	До	0,03	0,03
		Після	0,05	0,07
		Приріст	0,02	0,04
F ₅	Здатність впливати на формування політичного світогляду підлеглих	До	0,05	0,04
		Після	0,08	0,13
		Приріст	0,03	0,09
F ₆	Здатність виявляти маніпулятивні технології та вміти дискредитувати їх	До	0,05	0,05
		Після	0,08	0,12
		Приріст	0,03	0,07
F ₇	Спроможність переконливо доводити свою точку зору, для забезпечення позитивної взаємодії армії та суспільства	До	0,06	0,06
		Після	0,11	0,18
		Приріст	0,05	0,12
P	Сформованість політичної компетентності у майбутніх офіцерів	До	0,31	0,30
		Після	0,54	0,83
		Приріст	0,23	0,53

Підкреслимо, що методи вимірювання на констатувальному й контрольному етапах педагогічного експерименту були ідентичними. Обґрунтування достовірності результатів педагогічного експерименту відбувалося стандартними методами математичної статистики, зокрема, було використано критерій Пірсона для співставлення двох емпіричних розподілів до та після експерименту. Аналіз отриманих експериментальних даних свідчить, що позитивна динаміка мала місце за кожним із наведених факторів. Загальна сформованість політичної компетентності майбутніх офіцерів контрольної групи зростає від $P=0,31$ до $P=0,54$, експериментальної групи від $P=0,30$ до $P=0,83$.

Співставляючи емпіричні розподіли контрольної та експериментальної груп після застосування авторської технології, отримали, що $\chi^2_{\text{емп}} = 10,893$; $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр}}$ (для рівня значущості $p=0,05$ $\chi^2_{\text{кр}} = 5,991$; для $p=0,01$ – $\chi^2_{\text{кр}} = 9,21$), тому було прийнято альтернативну (H_1) гіпотезу: H_1 – емпіричні розподіли рівнів сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів контрольної та експериментальної груп значно різняться між собою, і ця різниця визначається процесом упровадження у професійну підготовку курсантів експериментальної групи авторської технології.

Проведене дослідження підтвердило ефективність застосування технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й представлено нове вирішення актуального наукового завдання щодо розроблення технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі, що безпосередньо впливає на якість їхньої професійної діяльності в контексті існуючої в Україні військово-політичної ситуації та інтеграції до блоку НАТО.

1. У роботі розглянуто сутність політичної компетентності і доведено важливість її формування у сучасному світі, обґрунтовано необхідність формування такої компетентності у майбутніх офіцерів, розглянуто змістовне наповнення поняття «політична компетентність» і підходи щодо її формування у різних професійних груп. Наведено погляди вітчизняних і зарубіжних дослідників на структуру політичної компетентності. На основі проведеного теоретичного узагальнення надано авторське визначення поняття «політична компетентність майбутнього офіцера», яке трактується як сукупність знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей, що забезпечують його здатність розуміти соціальні процеси в політичній сфері, активно реагувати на них у межах діючого законодавства, бути здатним формувати адекватне бачення політичних подій у підлеглих і таким чином безпосередньо впливати на поліпшення обороноздатності України. У роботі представлено відповідне наповнення структурних компонентів політичної компетентності майбутнього офіцера. Узагальнення теоретичного матеріалу проведено також на основі аналізу численних наукових джерел щодо запровадження компетентнісного підходу в вищій освіті, зокрема у вищій

військовій школі. Компетентнісний підхід розглядається як провідна методологія підготовки у ВВНЗ.

2. У дисертації проаналізовано стан розробленості проблеми формування політичної компетентності у майбутніх офіцерів у ВВНЗ в теорії та практиці. Зокрема, проаналізована нормативно-правова база з питань освіти, відомчі документи Збройних сил України і Національної гвардії України щодо подальшого розвитку вищої військової освіти, матеріали наукових досліджень. Окремий акцент зроблено на важливості формування політичної компетентності в межах гуманітарної складової підготовки майбутнього офіцера. У процесі теоретичного аналізу взято до уваги типовий базисний навчальний план підготовки командного складу країн-членів НАТО. Теоретичні узагальнення щодо важливості формування політичної компетентності підтверджено історичними фактами щодо впливу військових на політичний розвиток країн у ХХ столітті. Формування політичної компетентності майбутнього офіцера розглянуто як педагогічну проблему, яка є похідною в контексті формування у цих фахівців низки загальних і спеціальних компетентностей як складових їхньої інтегральної компетентності.

3. У дисертації теоретично обґрунтовано та розроблено компетентнісну модель та технологію формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. У процесі роботи взято до уваги основні положення теорії педагогічного моделювання і положення технологічного підходу. Розроблена педагогічна технологія формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ показана як системне утворення і складова процесу формування їх інтегральної компетентності.

У роботі детально висвітлені етапи технології: підготовчий, мотиваційно-цільовий, змістовий, процесуально-діяльнісний і контрольний-оцінний. Крім компетентнісної моделі формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ представлено модель формування політичної компетентності майбутнього офіцера у процесі навчання на бакалаврському рівні, яка є її складовою та узгоджує діяльність професорсько-викладацького складу під час викладання окремих дисциплін.

Значна увага в роботі приділена формуванню наскрізних модулів, що викладаються в межах дисциплін гуманітарного спрямування, таких як «Проголошення незалежності України і розбудова суверенної держави», «Управління конфліктами», «Філософські проблеми війни, миру та армії», «Теоретико-методологічні основи військового виховання», «Правові основи оборони держави та засади реформування і розвитку Національної гвардії України», «Загальні основи екстремальної психології», «Управління військовим колективом». Суттєво трансформовано зміст таких навчальних дисциплін, як «Політологія», «Соціологія»; введено факультатив «Світовий політичний процес», що суттєво вплинуло на досягнення мети дослідження. Їх викладання відбувалося з використанням численних інтерактивних і нестандартних форм навчання (аналіз

політичних ситуацій, проектування політичних ситуацій, дискусії, круглі столи, ділові ігри тощо), які суттєво сприяли поліпшенню якості навчального процесу. Наголос зроблено на важливості правильного цілепокладання в навчальній діяльності майбутніх офіцерів як умови досягнення запланованих результатів навчання.

У роботі також представлено алгоритм реалізації технології формування політичної компетентності майбутніх офіцерів в умовах ВВНЗ і результати проведених пілотажних досліджень.

4. Окрема увага в дисертації була приділена удосконаленню інструментарію оцінювання результатів запровадження розробленої технології. Для цього на засадах кваліметричного підходу було теоретично обґрунтовано та розроблено факторно-критеріальну модель оцінювання рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Критерії і показники наведені в моделі, вагомість окремих факторів обговорені з представниками експертної групи. Для кожного показника було створено індивідуальні вимірники (тести, анкети, компетентнісні задачі, завдання щодо написання есе тощо) в залежності від того, який структурний компонент політичної компетентності вимірювався. Були також запропоновано підходи щодо математичного узагальнення отриманих результатів.

5. У процесі проведення дослідження здійснено класичний педагогічний експеримент, який відбувався у природних умовах навчального процесу та дозволив підтвердити припущення, що рівень політичної компетентності майбутніх офіцерів підвищиться за умови розроблення і впровадження практико-орієнтованої технології у процес їх професійної підготовки у ВВНЗ, з урахуванням сучасних вимог і військово-політичної ситуації.

Проведений аналіз отриманих експериментальних даних засвідчив, що за кожним із висвітлених у факторно-критеріальній моделі «Оцінки рівня сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ» факторів мала місце позитивна динаміка. Було констатовано позитивний приріст як у межах окремих факторів, так і в цілому. Якщо у контрольній групі рівень сформованості політичної компетентності зріс з 0,31 до 0,54, то в експериментальній групі ця динаміка показала зростання з 0,30 до 0,83. Таким чином було підтверджено результативність теоретично обґрунтованої та розробленої технології формування політичної компетентності в майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Вірогідність наведених у дисертації результатів експериментального дослідження підтверджена засобами математичної статистики, зокрема з використанням критерію Пірсона.

Слід зазначити, що в результаті проведених наукових пошуків констатовано необхідність подальшого посилення уваги до наукових досліджень у сфері вищої військової освіти, зокрема теоретичного обґрунтування та розробки педагогічних технологій, направлених на формування окремих компетентностей як складових інтегральної компетентності майбутнього офіцера.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Куруч А.В. Теоретичні аспекти формування політичної компетентності у курсантів Національної академії Національної гвардії України. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2016. Вип. 50–51. С. 226–231.

2. Куруч А.В. Теоретичні аспекти формування політичної компетентності військовослужбовців: історичний аспект. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2017. Вип. 54–55. С. 83–90.

3. Куруч А.В., Посохов В.В. Компетентнісна модель курсанта вищого військового навчального закладу. *Science Rise: Pedagogical Education*. 2018. №6 (26). С. 20–25.

4. Куруч А.В. Патріотизм як основа політичної компетентності : досвід Турецької республіки. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2018. Вип. 58. С. 129–134.

5. Куруч А.В. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів в Україні – необхідність сьогодення. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Х.: УПА, 2018. Вип. 60. С. 129–134.

6. Куруч А.В. Забезпечення якості вищої освіти в Україні: виклики сьогодення. *Science and Education a new Dimension. Pedagogy and psychology*. 2018. VI (70), Issue: 170. С. 28–32.

7. Куруч А.В. Технологія формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. пр. Х.: УПА, 2018. Вип. 61. С. 5–14.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Куруч А.В. Політична культура військовослужбовців в умовах трансформації сучасного українського суспільства. *Соціальні трансформації у кризовий період*: мат. II міжнар. наук.-практ. конф. (Краматорськ, 26 січня 2017р.). Краматорськ: Вид-во Наук. ініціат. «Універсум», 2017. С. 80–83.

9. Куруч А.В. Geopolitical component of the political competence of military higher education institution students. *Modern scientific research: proceedings of XVII conference* (Morrisville, 23 march 2018). Morrisville: Lulu Press, 2018. P. 132–133.

10. Куруч А.В. Роль компетентнісної моделі в професійній підготовці курсантів ВВНЗ. *Актуальні питання педагогіки та психології: шляхи теоретичного і практичного вирішення проблем*: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17-18 березня 2018 р.). Одеса: Вид-во Інститут інноваційної освіти, 2018. С. 43–44.

11. Куруч А.В. Політична компетентність військовослужбовців: історичний аспект. *Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи*: зб. тез доповідей наук.-практ. конф. (Харків, 29 березня 2018р.). Х.: Вид-во НАНГУ, 2018. С. 74–75.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дослідження

12. Куруч А.В. Историко-социальные аспекты формирования политической компетентности курсантов в условиях высших военных учебных заведений. *Теоретико-методические основы внедрения компетентностного*

подхода в высшей школе: коллективная монография с международным участием / под ред. д. пед. н., профессора В. Ю. Стрельникова. Харьков: Издательство «MONOGRAF», 2018. С. 109–123.

13. Куруч А.В. Шляхи подолання професійної деформації співробітників системи МВС. *Честь і закон*. 2013. Вип.№2 (45). С. 88-92.

АНОТАЦІЇ

Куруч А.В. Формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2019.

Дисертація є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування політичної компетентності у майбутніх офіцерів в процесі професійної підготовки в вищому військовому навчальному закладі. У роботі представлено результати теоретичного і експериментального пошуку щодо створення ефективних технологій формування окремих спеціальних компетентностей у процесі військової освіти в контексті інтеграції України до блоку НАТО. Науково обґрунтовано й експериментально перевірено технологію формування політичної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ, складовою якої є факторно-критеріальна модель, що дозволяє визначити рівень сформованості політичної компетентності майбутніх офіцерів та її складових. У дисертації представлені результати педагогічного експерименту, під час проведення якого було доведено наявність позитивної динаміки у формуванні політичної компетентності в майбутніх офіцерів у процесі їх навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Ключові слова: вищий військовий навчальний заклад, кваліметричний підхід, майбутній офіцер, компетентнісна модель, педагогічна технологія, професійна діяльність, політична компетентність.

Куруч А.В. Формирование политической компетентности будущих офицеров в высших военных учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Украинская инженерно-педагогическая академия, Харьков, 2019.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы формирования политической компетентности у будущих офицеров в процессе профессиональной подготовки в высшем военном учебном заведении.

В работе рассмотрены сущность и структура политической компетентности будущих офицеров, доказано важность ее формирования на современном этапе развития общества с учетом военно-политической ситуации, которая сложилась в Украине. На основе теоретического анализа многочисленных научных источников представлено авторское определение политической компетентности будущего офицера, которое трактуется как совокупность знаний, умений, навыков и

профессионально важных качеств, которые обеспечивают его возможность понимать социальные процессы в политической сфере, активно реагировать на них в рамках действующего законодательства, быть способным формировать адекватное видение политических событий у подчиненных и, таким образом, непосредственно влиять на улучшение обороноспособности Украины.

Представленный в диссертации анализ научных источников по педагогике, политологии, теории и практике внедрения компетентного подхода и т.д. позволил сформировать содержательное наполнение структурных компонентов политической компетентности будущего офицера. Компетентностный подход рассматривается в исследовании как основная методология подготовки в условиях высшей военной школы.

В работе приведен анализ нормативно-правовой базы системы образования в Украине, рассмотрены ведомственные документы Вооруженных сил Украины и Национальной гвардии Украины, которые отображают дальнейшие пути развития военного образования. В процессе теоретического анализа проанализирован типовой базисный учебный план подготовки командного состава стран НАТО. Теоретические выкладки относительно важности формирования политической компетентности будущих офицеров подтверждены историческими фактами из истории XX ст.

Формирование политической компетентности будущего офицера представлено как педагогическую проблему, решение которой позволит рассматривать формирование общих и специальных компетентностей будущих офицеров с системных позиций. Исходя из этого в диссертации теоретически обосновано и разработано компетентностную модель и технологию формирования политической компетентности будущих офицеров в высшем военном учебном заведении. В работе детально описаны этапы технологии: подготовительный, мотивационно-целевой, содержательный, процессуально-деятельностный и контрольно-оценочный. Кроме компетентностной модели формирования политической компетентности будущего офицера представлена модель формирования политической компетентности в процессе обучения на уровне военного бакалавра, которая позволяет согласовать деятельность профессорско-преподавательского состава в процессе преподавания отдельных дисциплин.

В работе представлено также содержательное наполнение сквозных модулей «Провозглашение независимости Украины и построение суверенного государства», «Управление конфликтами», «Философские проблемы войны, мира и армии», «Теоретико-методологические основы военного воспитания», «Правовые основы обороны государства и основы реформирования и развития Национальной гвардии Украины», «Общие основы экстремальной психологии», «Управление военным коллективом», которые являются составной частью гуманитарной подготовки будущего офицера.

В диссертации детально рассматривается проблема усовершенствования оценивания результатов внедрения разработанной технологии. В частности представлена факторно-критериальная модель оценивания уровня сформированности политической компетентности у будущих офицеров в высшем

военном учебном заведении, разработанная на основе квалиметрического подхода. Для каждого показателя в рамках представленных критериев и факторов разработаны индивидуальные измерители в виде тестов, анкет, компетентностных задач и т.д. Предложено математическое обоснование полученных результатов.

В работе представлены результаты классического педагогического эксперимента, который проводился в природных условиях учебного процесса в ВВУЗ. Его результаты подтвердили выдвинутую в исследовании гипотезу. Полученные результаты показали позитивную динамику в целом и по каждому фактору факторно-критериальной модели «Оценки уровня сформированности политической компетентности будущих офицеров в высшем военном учебном заведении» отдельно. Если в контрольной группе уровень сформированности политической компетентности вырос с 0,31 до 0,54, то в экспериментальной группе – с 0,30 до 0,83. Достоверность полученных результатов была подтверждена методами математической статистики с использованием критерия Пирсона.

В работе также сделан вывод о необходимости проведения дальнейших научных исследований в сфере высшего военного образования, в частности теоретического обоснования и разработки педагогических технологий, направленных на формирование отдельных общих и специальных компетентностей у будущих офицеров.

Ключевые слова: высшее военное учебное заведение, квалиметрический подход, будущий офицер, компетентностная модель, педагогическая технология, профессиональная деятельность, политическая компетентность.

Kuruch A.V. Formation of political competence of future officers in a higher military educational institution. - Manuscript Copyright.

Ph.D. thesis in pedagogical sciences on the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Training. – Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Kharkiv, 2019.

The dissertation is a theoretical and experimental study of the problem of forming the political competence of future officers in the process of professional training in a higher military educational institution. It contains the results of the theoretical and experimental search for the creation of effective techniques for the formation of separate special competencies in the process of military education in the context of Ukraine's integration into the NATO block. The technology of formation of political competence of future officers within the framework of higher military educational institution has been scientifically substantiated and experimentally tested, an integral part of this technology is a factor-criterion model, which allows determining the level of formation of political competence of future officers and its components. The dissertation presents the results of a pedagogical experiment, during which it was proved that there is a positive dynamics in the formation of political competence in future officers in the process of their training at a higher military educational institution.

Key words: higher military educational institution, qualimetric approach, future officer, competent model, pedagogical technology, professional activity, political competence.

